

ÉVFORDULÓK

175 éve született dr. Menner Adolf

*Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc honvédorvosának életéről, aki 1854 és 1890 között edelényi körorvos volt, sokmindent tudunk, hisz már kiadványainkban az évfordulók kapcsán sokat írtunk személyéről, de keveset tudunk szakírói tevékenységéről. Az alábbiakban az évforduló kapcsán a dr. Menner Adolf emlékére emelt emléktábla avatása alkalmából rendezett emlékülésen, 1999. április 16-án elhangzott Dr. Menner Adolf szakírói tevékenysége című előadást közöljük, melyet **Hadobás Pál** mondott el.*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mielőtt dr. Menner Adolf szakírói tevékenységéről szólnék, meg kell említenem egy német nyelven írt, esztétikai tanulmánynak álcázott hazafias munkáját, melyet még egyetemista korában készített 1849-ben és Landerer és Heckenast nyomdájában került kinyomtatásra Pesten.

Az A/5-ös méretű 15 oldalas füzetecske *A szépség eszményképe* címen jelent meg, alcíme: Minden művészetbarátnak. A tanulmány lényege az, hogy a szépség eszményképe az emberi test, annak tökéletes alakata, az érzékszervek tökéletes működése révén ismerjük meg a világot. Az isteneket is azért ábrázolják ember formájában, mert ez a forma a legtökéletesebb. Hasonló esztétikai eszmefuttatások után kerül sor a politikai célzatú részre, melynek leglényegesebb mondandója így hangzik:

„Kit ne érintene fájdalmasan, kit ne hatna meg szíve mélyéig az élet javainak hiánya? Kinek lelke ne telnék el gonddal és csüggedéssel, ha a durvaságnak és nyers erőszaknak győzelmét tapasztalná a törekvő értelem törvényszerű követelményeinek betartásával szemben? Melyik emberbarátnak ne vérezne a szíve, mikor ezt a sok bajt és szenvedést látja maga körül?

Fel a fejjel! — folytatja — Legyen számunkra megnyugtató az a tudat, hogy a gonoszság győzelme csak ideig-óráig tart. Csak bevezetéképpen szolgál az igazság és erkölcs megdicsőítésére. Hogy az ember életében éppúgy, mint a világtörténelemben az igazság és a magasztos eszmék azok, amelyek a győzelem babér-

ját elnyerik. A világtörténelem költészetében így ítélkezett az értelem és művészet lángelméje a jó és gonosz felfogása ügyében.”

Ennek a munkának nem ismerem a teljes magyar fordítását, így erről nem tudok többet, csak amit dr. Menner Ödön családtörténeti dolgozatában találtam.

Amikor Menner Adolf szakírói tevékenységéről beszélünk, akkor természetes, hogy valamennyien arra gondolunk, hogy munkái főleg az orvostudománnyal kapcsolatosak, hisz praktizáló orvosról van szó. Azonban látni fogjuk, hogy nyomtatásban megjelent írásai közül több foglalkozik a tudomány más területével, mint az orvostudománnyal.

Ebből is látszik, hogy az öt nyelven beszélő edelényi körorvosnak széleskörű érdeklődése volt. Írásai az Edelényben töltött 36 év alatt születtek.

Első írása a Greguss Ágost és Hunfalvy János szerkesztette, a Család Könyve első évfolyamában jelent meg 1855-ben *Vulkanizmus* címen, két részben, hat rajzával illusztrálva.

Írásában a Föld rétegeivel, belső anyagával, a vulkáni vonalakkal és kitörésekkel, a szigetek keletkezésével foglalkozik. Engedjék meg, hogy egy részletet idézzek a 14 oldalas munkából:

„A vulkánféle erő, a föld alatt elrejtve lappangván, mintegy figyelmeztető jelként hirdeti romboló küzdelmét nagy mélységből felható zörej által. A zörejjel egy időben, vagy ezt néha kevéssel megelőzve, néha követve, egyes lökések kisebb-nagyobb kiterjedésben megrendítik a földet. A lökések néha valóságos földrengésig fokozódnak. Most rémítő robaj és az egész hegynek megrendítése azt szokták jelenteni, hogy az ellenfeszülő boltozatnak utolsó ereje legyőzetett. Legott engedni kezd a vulkán hatalmának, és iszonyú durranással a levegőbe röpíttetik, mintegy jeladásul, hogy megkezdődött egyike a festőileg legnagyobbyszerű, de egyúttal legborzasztóbb tüneményeknek.”

1856-ban, ugyancsak a Család Könyvében jelenik meg újabb írása *Neptunizmus* címmel. Először is magyarázattal tartozom a címet illetően. A neptunizmus ma már túlhaladott földtani irányzat, amely minden kőzetet vízi eredetűnek tekint. Nos, 143 évvel ezelőtt még elfogadott nézete volt a földtannak, és dr. Menner Adolf 20 oldalt szentelt munkájában ezen irányzatnak. Írását így kezdi:

„Ha földünkön semmiféle vizek nem volnának, úgy hiányoznék rajta ama leglényegesebb egy föltét, mely a szerves világ elő-

teremtése által az embert ama nézetre jogosíthatá, hogy ő a földi alkotások végczélja. Hiányoznának az élet ama nagyszerű út- és visszerei, mellyek a tengerből eredvén, hatalmas ívekben a levegőbe emelkednek, meg lebocsátkoznak a szárazokra, hol számtalan kisebb-nagyobb ágra bontva, tápszert gyűjtenek, sejtet ébresztenek, életet fejtenek. A buja növényleplezet helyett gyászos kietlenség borongna földünk kopár sziklamezőin és bérczein, valamint néma holdunkon, az éj eme rejtélyes varázsán. Hiányoznának a réteges kőtömegek különféle fajai, mellyek a granithoz hasonló anyagok alkatrészeiül tekinthetők, s ebből kilügzés által nyeretvén, külön-különvalva a föld felületén, mint valamely könyv levelei kiterítvék. Megemlíjtük a hatalmas varla vagy kovarcz és az ezzel rokon kőtelepeket, mellyek itt-ott több ezer láb magasságúak, továbbá az agyag- és mészkőrétegeket.”

Ír a víz megjelenéséről a Földön, a föld alatti vizek elhelyezkedéséről, a gejzírek működéséről és még sok más dologról, mely a vízzel kapcsolatos.

Érdeklődése a csillagos ég felé fordul. Elsősorban legközelebbi szomszédunk érdekli. 1858-ban jelenik meg a Család Könyvében *A Hold* című tanulmánya, melyben ismerteti a Föld kísérőjének méreteit, mozgását, a Földtől való távolságát, hőmérsékletét. Leírja, hogy élet nem lehet rajta, mert nincs víz a Holdon, és a hang sem terjed, mert nincs levegő. Ami ebben a dolgozatában figyelemre méltó, az az, hogy állítása szerint a Hold különféle fázisai és delejes hatása befolyásolja a földi időjárást.

„A Hold időjárást befolyásoló erővel bír.” — írja és egy egész évi edelényi meteorológiai megfigyelését közli állításának bizonyítására. Ezzel a témával előtte tudományosan nem foglalkozott senki, csak népi megfigyelések voltak, de azokat nem vették komolyan.

Dr. Koppány György neves meteorológus Menner Adolf állításával kapcsolatban a következőket írja:

„A Hold-fázisok és a csapadék (vagy felhőzet) közötti összefüggést sikerült kimutatnia sok tízezer adatot magába foglaló megfigyelési adattal. A kérdést Európa számos országában megvizsgálták, elsősorban a Földközi-tenger körzetében lévő országokban. Így Spanyolországban, Olaszországban, Franciaországban, Görögországban, az utóbbi időben pedig az Egyesült Államokban is sikerült kimutatni az összefüggést a Hold-fázisok és a csapa-

dék között. Mindezek után úgy vélem, akkor járunk közel az igazsághoz, ha a Hold-hatást úgy tekintjük, mint azon számos tényező egyikét, mely az időjárást befolyásolja.”

Az írásában közli a borult napok számát Edelényben a Hold különböző állásában, valamint a zivatarok számát. Egy helyen a következőket írja:

„A közönséges ember, távol a nagy tengerek valamennyi partjától, a szárazok belsejében, csak homályosan véli felismerhetni a Hold befolyását az időjárásnak határozottan föllépő változásaira; nyílt világtenger partlakosa ellenben kétségtelen vonásokban látja naponként ezen befolyást. A tenger ugyanis szabályszerű időközben naponként kétszer emelkedik, és hullámtöréssel verődik saját partjaihoz: ez a dagály neve alatt ismert tünemény; és ismét naponként kétszer visszadűl ugyanazon szabályszerű időközben: ez az úgynevezett apály. Ez a Hold keltével és lenyugtával, a dagály pedig felső és alsó tetőzésével esik össze. E szerint az egyik dagály és a legközelebbi apály között 6 óra, 12 perc, 37 másodperc; az egyik dagály- vagy apálytul pedig a legközelebbig 12 óra, 25 perc, 14 másodperc telik el, miután egy holdnap 50 perc és 28 másodpercczel hosszabb, mint a napnak hasonnevű körszaka.”

Az edelényi cukorgyári munkások és más környékbeli páciensek vizsgálata során sok tapasztalatot szerez az ágsérülésekkel kapcsolatban. *Az agynak némely boncz-életteni viszonyairól* címmel jelenik meg írása először egy bécsi orvosi lapban, majd 1861-ben az Orvosi Hetilap hasábjain közlik.

Helyi vonatkozása miatt az egyik betegének ellátásáról idézek írásából:

„Domonkos János 37 éves izmos testalkatú napszámos a cukorgyárból, 1858. január 16-án ittas állapotban verekedés alkalmával fején baltával megsebesítettett. ... A következő nap alkalmam volt őt megvizsgálni, s a következőket észlelém.” Ezek után részletesen leírja a seb helyét, állapotát, a páciens magatartását, majd így folytatja: „A betegnek arczkifejezése buta, beszéde megakadályozott, hallása nehéz. Minthogy megsebesítettése előtt a cukorgyárban dolgozott vala, kipuhatoltam, hogy az említett működések azelőtt sértetlenek valának... A szótlanúság a sérelemnek kö-

vetkezményes baja volt, a falcsontnak behorpadása nyomásra mutatott, mely alatt az agynak részletes működése szenvedett. Az akarat szabad volt, de úgy látszott, mintha a beszéd és akarat közötti vezető híd zárva lett volna.”

A férfin műtétet hajtott végre, a behorpadt csontdarabot eltávolította, majd leírja a beteg állapotának fokozatos javulását, és írását a következőkkel zárja:

„Kiegészítésképpen meg legyen említve, hogy az egyén azóta néhány nehézköri rohamokban szenved, melyek már régtől nem mutatkoztak többé. A felgyógyult férfi azóta erős, egészséges, s jelenleg mint fűtő dolgozik a cukorgyárban.”

Írásában más, Borsod vármegyére vonatkozó adat is található.

A fent ismertetett írásával kapcsolatban idézem dr. Tass Gyula ideggyógyász főorvos véleményét, melyet dr. Gyárfás Ágnes publikált a Sztetoszkópban megjelent, Menner Adolfról szóló írásában.

„Hogy az agy szürke és fehér állományból áll, azt Vesalius óta tudja az orvostudomány, hogy az idegrostok az idegsejtek nyúlványai, azt 1840-ben Hannover leírta, de hogy az idegsejt és a hozzá tartozó idegrostok nemcsak anatómiai, de működési egységek is, azt Menner előtt nem tudták, legalábbis nem írták le.”

Menner Adolf állandóan búvárkodik. A váltóláz okainak kutatása felé fordul. Szembehelyezkedik az akkori téves feltevessel, mely szerint ezt a betegséget idegbaj, vagy a máj és epe betegségének tartották és így is tanították. *Adalék a váltóláz tanához* című tanulmányában azt írja, „A betegségnek rejtélyes okai vannak.” Csak jóval később fedezi fel egy angol orvos, hogy a maláriát egy szúnyogfajta csípése okozza.

Figyelme ismét a Hold felé fordul. A holdkórral foglalkozik, keresi annak okát.

A betegséget a Hold periódusaival hozza összefüggésbe. Az Orvosi Hetilap 1865-ben öt részben közli a témáról szóló tanulmányát *A holdkór-ok* címmel. A cikkben két általa szerkesztett ábrát is közöl állítása bizonyítására.

A következőket írja: „Ép oly kevés érdeklődéssel bír előttünk egy más neme az idevágó észleleteknek, melyeknek helyességeért újabb kori orvosok kezeskednek. Ha Reil szerint a hold

Batáviában a matrózoknál nappali vakságot idéz elő; ha Balfour azt állítja, hogy a holdvilágbani alvás Keletindiában sokféle betegséget okoz; ha Jürg a hold sugaraival egy nemét a csúznak, dagadt arcot, fejfájást, gyomorhajokat akar okozati összefüggésbe hozni, komolyan erősítvén, mikép az óvatossági szabályok könnyelmű elhanyagolása miatt, a hold sugarai arczán és kezein súlyos bajokat eredményeztek, úgy valóban zavarba ejtetünk, valjon az ilyféle káprándos nézetet nem kell-e szintén valamely holdkór-féle betegségre magyaráznunk. Mindenesetre nagy kár, hogy e mesék és mondák a pozitív tudományra nézve semmi értékkel nem bírnak; mert kiválólag alkalmasak volnának nemcsak a holdnak a szerves világrai befolyását megerősíteni, hanem egyhangúlag be is bizonyítani, hogy ezen hatást semmi egyéb tulajdonságban, mint annak fényében kell keresnünk.

Végre még az idegkórnak egy nemét említem meg, mely holdkór elnevezése alatt lévén ismeretes, oly gyakran észleltetett, mégpedig néha igen hiteles férfiak által, kik azt a hold befolyásából származtatták le, miszerint ezen állítás valóságát kétségbe vonni semmi alapos okunk nincsen, habár annak megerősítésére még szorgalmatos és tudományilag kielégítő nyomozások kellenek.”

Egy betegét Edelényben évekig megfigyelés alatt tartja, feljegyzéseket készít állapotáról. Azt írja „...a Hold-befolyás 10 évi időszakhoz van kötve, s hogy ennél fogva a legközelebbi rohamok 1864. évben (tehát már 1854-től kezeli és figyeli a betegét) fognak bekövetkezni. S valóban nem csalódtam. A szenvedő két napi ideges nyugtalanság után ismét görcsöktől lepetett meg, melyek ellen már több órával a roham előtt — melyek bekövetkeztét előre érezte — hólyaghúzót alkalmazott.”

Még két munkájáról tesz említést a Pallas Nagy Lexikona: *A tudás hatása* (1886) és *Az atomok szerkezete* (1892) címűről, ezeket azonban még nem sikerült megtalálnunk.

*

150 éve született báró Radvánszky Béla

(Részlet Zsilinszki Mihály Báró Radvánszky Béla tiszteleti és igazgató tag emlékezete című munkájából, melyet a Magyar Tudományos Akadémia 1907. április 29-iki összes (plenáris) ülésén olvasott fel.)

Azon szerencsések közé tartozott, kiknek családja százados érdemei és alkotásai biztos alapul szolgáltak a késő unokák akadály nélküli fejlődésére és általános működésére. Zólyom vármegyének polgári és egyházi dicső története összenőtt a Radvánszkyak közhasznú tevékenységével. Sőt a családnak nem egy tagja ott küzdött, ahol a hazának sorsa, a nemzet léte és némléte felett kellett dönten. Némelyek a hősök babérkoszorújával, mások az eperjesi véstörvényszéki mártírok szenvedéseivel, míg egyesek a tudomány és művelődés iránti lelkesedéssel tűntek fel. E kiváló magyar család tagjai nem úgy nőttek fel, mint az erdők százados tölgyei, melyek észrevétlenül nőv, lettek hatalmasakká. Ezek a közélet viharainak zajában, kiemelkedve a köznapi társak fölé, a családi kör szentélyén kívül ott tündököltek, ahova a haza szent érdeke hívta őket. Szinnyey József korszakos munkájában, mely a magyar írók életrajzeit és műveit ismerteti, nem kevesebb, mint tizenegy író említ, akik a Radvánszky-családból származtak.

Béla gyermekkorától fogva kiváló érzékkel bírt a történelem iránt. Születése olyan időre esik, melyben a magyar nemzet elkeseredett önvédelmi harcot folytatott Ausztriával és a vele szövetséget Oroszország nyers hadaival. Atyja Radvánszky Albert, anyja Bárczay Karolina. Ennek a szerető anyának gondjai alatt nőtt fel, mivel atyját már nyolc éves korában elveszítette. A páratlan jó anya, derék nevelők segítségével magára vállalta a házi nevelés terhes, de áldásos feladatait és kötelességeit. Fiait: Gézát és Bélát saját szemei előtt akarta látni, hogy értelmüknek és kedélyüknek irányát ő határozhassa meg. Mert a világosi katasztrófa után bekövetkezett gyászorszakot s ennek nyilvános iskoláit nem tartotta alkalmasoknak a valláserkölcsei és hazafias erények ébresztésére és megerősítésére.

Csak mikor az abszolutizmus sötét felhője elvonult hazánk egéről, amikor gyermekeinek a hatvanas években a főgimnáziumi osztályokba kellett lépniök, akkor határozta el magát az anya arra, hogy fiait a budapesti nyilvános protestáns iskolákba adja. Az V. és VI. osztályokat az ág. hitv. evangélikusoknál, a VII. és VIII. osztályokat pedig az ev. ref.

főgimnáziumban végezték, ahol Gönczy Pál, az ismert jeles író és későbbben egyetemi tanár; egy ideig Thaly Kálmán, akkor költő és historikus, Géresi Kálmán tanár, most középiskolai főigazgató, és Molnár Aladár, a korán elhunyt miniszteri osztálytanácsos és országgyűlési képviselő kezei alá kerültek.

Radvánszky Béla az érettségi vizsgának letétele után, a közélet terén nagy érdemeket szerzett nagybátyjának, a zseniális Radvánszky Antalnak, a negyvenes években hírneves követnek, majd Zólyom vármegye főispánjának befolyása alá került. Ez egészsíttette ki és fejezte be az anyai gyöngéd nevelést; ez vezette be a közélet küzdő terére Bélát, midőn ez Németországban, Belgiumban, Franciaországban és Itáliában tett nagy tanulmányútját befejezte.

Tanulóeveinek korszaka az alkotmányos szabadság és függetlenség visszaszerzésének pezsgő időszaka volt, mely felvillanyozó hatást gyakorolt a serdülő ifjúságra. Deák Ferencnek föllépése, az emigráció tevékenysége, a királynak a nemzettel való kibékülése, megkoronáztatása, a parlamenti élet zaja új életet, új korszakot teremtett, mely alkalmat adott az ifjúság hazafias érzelmeinek érvényesítésére, tehetségeinek kifejtésére és a haza felvirágoztatásának előmozdítására.

Ebben az eleven pezsgő életben nagy szerepe volt Radvánszky Antalnak is, aki rendkívüli lelkesedés ünnepei között foglalta el ismét Zólyom vármegye főispáni székét, s azzal együtt a vármegye, a vármegyei élet irányítását is. Mindennek tanúja és szemlélője volt a szelíd lelkű Radvánszky Béla, aki nagybátyjának közéleti szereplését szeretettel és bámulattal kísérte. Már akkor csendes elvonultságban kezdett az irodalom iránt érdeklődni; és egyúttal a közélet fejleményeit is nagyobb érdeklődéssel kísérni. De egy ideig távol tartotta magát a közélet zajától.

Egészen otthon érezte magát nemcsak bresztercebányai főpapai rezidenciájában, hanem a Besztercebánya tőszomszédságában álló radványi ősi kastélyban is. Valóban megható és felemelő látvány volt együtt látni e helyen az ország kiváló történettudósainak seregét az egyházmege és a polgári vármegye főnökeinek

Egy-egy érdekesebb és kimagaslóbb korszak embereinek házi foglalkozása és családi élete annyira érdekelte, hogy szinte megfledkezett a jelenről és az ő családi és gazdasági érdekeiről is. Ez a tudós történész szenvedélye, mely egész írói pályáját jellemzi, s melyet az ő magas társadalmi osztályához tartozó urak közül kevesen tudtak megérteni, még kevesebben kellően méltányolni. Annál nagyobb tisztelettel és szeretettel

vették őt körül a magyar szakszerű történétírók. Jól jegyezte meg egyik társunk, hogy Radvánszky Béla úgy vétette magát körül tudósokkal és történészekkel, mint egykor Mátyás király. A különbség csak az, hogy Mátyás király tudósai többnyire idegenek, olaszok voltak; Radvánszky tudósai pedig tisztán magyarok, akiket nem udvari fény és pompa, hanem a magyar történelem szeretete hozott össze.

Levéltári kutatásait éppen az teszi becsessé, értékessé, hogy a régi magyar családi élet, a háztartás és ezzel kapcsolatban művelődésünk apró, de felette tanulságos adatait gyűjtögette és külön osztályokba sorozta. Belebonyolódott az egyes családok és nemzetségek leszármazásának tömkelegébe, a címerek, oklevelek és egyéb történelmi ereklyék vizsgálatába. Valahányszor egy-egy ismeretlen irodalomtörténeti nevezetességre bukkant, mindannyiszor erős vágy fogta el annak nyilvánosságra hozatalára.

Legotthonosabban érezte magát azonban a Magyar Tudományos Akadémiában, a Történelmi, a Régészeti, Heraldikai és Genealógiai Társulatokban. Ez utóbbit ő alapította meg 1883-ban. A Történelmi Társaság már 1874-ben, huszonnégy éves korában, választmányi tagsággal tisztelte meg, míg az Akadémia öt év múlva, 1879-ben, május 22-én iktatta tagjainak díszes sorába, mint levelező tagot.

Székét 1882. évben „Régi magyar ékszerek” című tanulmányával foglalta el, mely azonban csak egy kis mutatvány abból a gazdag művelődéstörténeti anyagból, melyet hosszú időn át nagy fáradsággal gyűjtött össze különféle levéltárakban.

Az 1887. évi nagygyűlés tiszteleti taggá választotta; 1891-ben már az igazgató-tanács tagjává lett és a legutóbbi elnökválasztásnál a tagok tekintélyes része neki szánta az elnöki széket is.

Aki valaha megfordult az ő boldog családi körében Sajó-Kazán és élvezte páratlan vendégszeretetét, s néhány napi ottmúlás közben megnézte értékes nagy könyvtárát, levéltárát, annak ritkaságait és be rendezését: az egyszerre tisztában volt Radvánszky Bélának egész lelki-világával.

Ez volt az ő legkedvesebb tartózkodási helye, ahol magánóráiban — menten a családi gondoktól és a gazdálkodás napi kellemetlenségeitől — el-elábrándozott a múltak dicsőségéről és a jövőnek teendőiről.

Ez volt az a hely, ahol leghívebb barátait, kik az ő irodalmi munkásságát méltányolták, fogadta, s velök további irodalmi terveit közölni szerette. Ez volt az ő falusi magányának pantheonja, mely nevezetessé-

geivel, ősi kincseivel elfeledtette vele a nagyvárosok fényét és a főúri társaságoknak gyakori léhaságait. Egyszerű faluját tudományos várossá varázsolta át, ahol ritkán nélkülözte az országos könyvtárak forrásait.

Időközben számtalan apróbb cikk jelent meg tőle részint a Századokban, részint az Archeológiai Értesítőben, részint a Történelmi Társaságban, részint pedig a Turulban és az akadémiai Emlékbeszédek között. Koronként kiadott egy-egy önálló kötetet, melyből a közönség meggyőződött céltudatos munkálkodásáról.

Az ő legnagyobb öröme az volt, amikor azt hallotta, hogy művét fent és lent szívesen olvassák; mert ebből azt következtette, hogy a múltak iránti érzék nem veszett ki a jelen nemzedék lelkéből. Ma is szívesen olvassa a nemes ifjúság; mert valóban, semmi nem lehet becsesebb és érdekesebb, mint látni az ősök szokásait és erkölceit és a nehéz körülmények közötti magatartásukat.

Ezt a nemzetet a sors idevetette Európának majdnem közepére idegen népelemek közé, hogy megmutassa életrevalóságát, hogy küzdjön a maga és a vele együtt élő nemzetiségek szabadságáért és jólétéért. És, hogy ebben a helyzetben, a szláv, német és török elemek között, oly sokáig küzdve a XVI. és XVII. századok viharai között fenn tudta magát tartani, az valóban a csodák sorába tartozik. Ez csak úgy történhetett, hogy nemzeti egyéniségének megtartása mellett alkalmazkodni tudott az európai műveltséghez; és hogy megértve a kor szellemét a másfajú népekkel szemben, öröklött tulajdonai mellett nemzeti fölényét, erkölcsi és értelmi felsőbbségét megőrizte.

Radvánszky Béla érdemei nem merültek ki csupán irodalmi munkásságban. Ő jelentékeny szerepet viselt a közélet különböző munkatereiben is; jelesül a politikai, egyházi és társadalmi téren.

1875-ben, huszonhat éves korában megválasztották országgyűlési képviselőnek a szliácsi kerületben; később, kerületét Grünwald Bélának engedve át, a korponai kerületbe ment át. Nem tartozott az úgynevezett nagy szónokok és szerepelni vágyó politikusok közé; de azért pontosan teljesítette kötelességét az osztályok és bizottságok ülésén. Nyolc éven át volt országgyűlési képviselő.

1882-ben, ősi szokás szerint, nagy ünnepek között iktatták be főispáni székébe Besztercebányán.

Ki ne óhajtana azt mindennap, hogy Magyarország egységes és hatalmas legyen! Ehhez járulni hangyaszorgalommal és kitartással, ez legyen feladatunk!

Mikor tíz évi főispáni működés után a közpályáról visszavonult, a vármegye közönsége őszinte fájdalommal búcsúzott el tőle.

Mikor a fényes múlttal bíró báró Vay Miklós koronaőr kidült a haza sorsát intéző férfiak sorából, a nemzetet képviselő törvényhozás mindkét háza egyhangúlag báró Radvánszky Bélát emelte a koronaöri magas állásra.

1887. október 9-én foglalta el székét az evangélikus egyetemes egyházi gyámintézet élén, mely tisztét húsz éven át töltötte be.

Hasznos tevékenységben lefolyt életében elfoglalt fényes állásai és nagy tudása dacára ő szerény emberek és családi élet boldogságát élvező férfiak közé tartozott. Feltűnni nem akaró, zajtalan, munkás élet volt az ő eleme. Egész megjelenése megnyerő és rokonszenves. Ünnepeket elől szeretett kitérni; de ahol magas állását kellett képviselnie, ott főúri tekintéllyel és fénnel lépett fel.

A dohánytermelés, a szőlészet és lótenyésztés terén széleskörű ismeretei voltak.

Családi körén kívül legjobban érezte magát tudós emberek társaságában. Távol volt tőle minden nagyúri gög és nagyuraknál gyakran tapasztalható leereszkedési mód, mely a polgári körökre mindig sértőleg hat. Az írók és tudósok társaságát szívesen felkereste, s örömmel részt vett gyűléseiken. A Magyar Történelmi Társulat, az Akadémia első osztálya, a történelmi és irodalomtörténeti bizottságaira szívesen felutazott Budapestre.

Dolgozott szorgalmasan és fáradhatatlanul, míg a véletlen és váratlan halál néhány nap alatt véget nem vetett munkás életének 1906. május 1-jén.

Ne csodálkozzék senki, ha Radvánszky Béla annyira elmélyedt a XVI. és XVII. század nemesi és főúri családok társadalmi és családi életének tanulmányozásában. Ezeknek jelleméből, szokásaiból, erkölcséből, erényeiből és bűneiből akart ő következtetni a mai magyar nemzet életrevalóságára és további haladására. A nemzet függetlenségi és vallási szabadság érzelve akkor is éppoly erősen hatott, mint ma. És aki Radvánszky Béla irodalmi műveit átolvassa, az kétségtelenül azt az örövendetes tanulságot merítheti belőlük, hogy őseink a XVI. és XVII. században is erősen meg voltak győződve arról, miszerint a szabadság és függetlenség aspirációi mellett nemzetünk európai hivatását csak úgy töltheti be, ha jó erkölcsökben és az értelmiség fejlesztésében, lépést tart a világ más haladó nemzeteivel.

Radvánszky Béla az általa felkutatott adatokkal hatni akart nemzetére. Ő ezeket az adatokat szövétnekül használta fel, hogy velük a múltnak képét és a haladás útját megvilágítsa, és ezt oly kincsül hagyta ránk, melyből gazdag tanulságot meríthet magának a hálás utókor.

Áldott legyen emlékezte!

*

A Martinkó András–díj 1999. évi átadásáról

A Szuhogyon született nyelvész, irodalomtörténész emlékére a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete alapított díjat három évvel ezelőtt. A Martinkó András halálának tizedik évfordulóján megtartott díjátadási ünnepségre meghívták a szuhogyi Általános Iskolát is, amely 1996-ban felvette a település neves szülőtte nevét.

Az 1999. január 30-án megtartott ünnepségre 44 fős küldöttség utazott fel Budapestre. Tanárok, diákok, a szülői munkaközösség, a helyi Közművelődési Egyesület, az önkormányzat, az alapítvány képviselői, valamint Martinkó András Szuhogyon élő rokonai tettek eleget a meghívásnak. Az edelényi művelődési intézmény képviselője is jelen volt.

A délelőtti órákban a Farkasréti temetőben nyugvó Martinkó András sírján helyeztek el koszorút, majd múzeumlátogatással töltötték el a díjátadásig hátralévő időt.

A díjátadásra 14 órakor került sor az Eötvös Kollégiumban. Tarnói László vehette át az idei díjat Korompai Jánostól, Martinkó András egykori munkatársától, az Értékkételek a magyarországi német nyelvű irodalmi életben a XVIII–XIX. század fordulóján című tanulmányáért.

Az ünnepség keretében Szörényi László professzor, a Martinkó András–díj kuratóriumának elnöke méltatta Martinkó András emberi és tudósi nagyságát.

Az ünnepségen jelen volt Martinkó András két lánya, Martinkó Eszter és Martinkó Mária is.

*

Béres János: 25 éves az Edelényi Hagyományőrző Népdalkör

A Pávakört 1974. január 27-én szervezte meg Slezsák Imre, az akkori könyvtárigazgató. Első összejövetelüket 1974. február 4-én tartották. Működési helyük induláskor a Járási Könyvtár, majd a régi kultúrház volt. Utána a meleget és zongorát adó gimnáziumban, majd felépülése után az Ifjúsági Házban tartották a próbákat, s felvették a Népdalkör nevet. A Pávakör vezetője kezdettől fogva Béres János volt 13 éven át, de 20 éves tagsága alatt azután is segítője maradt a körnek. Utána Kalocsai István lett a Népdalkör vezetője, de 1989-ben mind a karvezetéséről, mind 15 éves tagságáról lemondott, mivel gyermek citerazenekear vezetését vállalta. Ekkor megszakítás következett be a Népdalkör életében, majd 1991-ben Slezsák Imre újrászervezte a kört, most már Hagyományőrző Népdalkör néven, s egy ideig ismét a könyvtárban működött. A kör vezetője, a már 1986 óta tag Dobi Zoltánné lett, aki ma is vezeti a kört. Működési helye a Rendezvények Háza.

A népdalkör fenntartója kezdetben a könyvtár, majd az egykori kultúrház, Kurucz András vezetésével. További fenntartója az Ifjúsági Ház Kalocsai István vezetésével, akit Bertalan József, majd Hadobás Pál váltott fel. Újjászervezéskor ismét a könyvtár lett a patrónusa. Jelenlegi fenntartója a Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, Laki-Lukács László igazgató vezetésével.

Slezsák Imre a Pávakört a Hazafias Népfront szellemében hozta létre, s az akkor kitűzött cél ma is él, teljesül: a népzenei hagyományok ápolása; népdalok tanulása, gyűjtése, terjesztése; társadalmi ünnepeken, műsoros estéken fellépésekkel a program színesebbé, szórakoztatóbbá tétele; az egy közösséghez való tartozás vágyának kielégítése a közös munkában, közös szórakozásban.

A célkitűzésnek megfelelően a 25 év alatt megtanultunk több száz dalt, amit legtöbbször dalsokrokban adtunk elő.

Felléptünk helyben, kis falvakban és nagy városokban, például Balmazújvárosban, Miskolcon, Budapesten, többször Szlovákiában Szepsiben, Somodiban is. *Összesen 36 településen 176 alkalommal léptünk fel.*

Minősítéseken négyszer ezüst fokozatot nyertünk. Egyszer szerepeltünk a tévében, többször a Miskolci Rádióban.

Érdekességként megemlítjük, hogy fellépéseink száma néhány helyen a következő volt:

Edelény	92
Aggtelek	9
Borsodszirák	7
Damak	6
Mezőkövesd	5
Jósvafő	4

A kör létszáma a 25 év alatt 17 és 28 fő között ingadozott. A helyi kiváló kórusok elszívó hatása kedvezőtlenül hat a népdalkörre. A 25 év alatt sokan kiöregedtek, meghaltak, megbetegedtek. Jelenleg a népdalkör fiatalodóban van. Érdemes megemlíteni, mert ritkaságszámba menő, hogy egy családból három generáció énekel együtt a körben: gyermek, szülő, nagyszülő.

Edelényben nagy a lakosság fluktuációja, így a népdalkörünkben is az. A sok helyről származó lakosság a mi dalkincsünket is gazdaggá teszi. Ez a dalkincs segítette elő azt is, hogy Béres János: Kiöntött a Bódva vize... c. népdalgyűjteményét 107 dallal gyarapította, s így lehetővé tette a könyv kiadását, ezzel a helyi gyűjtésű dalok felhasználását, terjesztését. Népdalkörünkben sok volt, és ma is sok a nótafa.

A közösségi életünkre jellemző, hogy megünnepeltük a tagok névnapjait, farsangkor táncos összejöveteleket tartottunk, amelyekre vendégeket is hívtunk. Részt vettünk lakodalmakon, temetéseken. Több népdalkörrel tartottuk a baráti kapcsolatot, akikkel kölcsönösen meghívtuk egymást szíves vendéglátásra.

A 25 év alatt többször volt citerazenekarunk, vagy népi zenekarunk Antal Béla népzeneész vezetésével.

Legrégebbi tagjaink:

- Pásztor Istvánné (1974)
- Sándor Jánosné (1975)
- Kádas Jánosné (1976)
- Pejkó Andrásné (1982)
- Dobi Zoltánné (1986)
- Fazekas Jánosné (1988)

Dalkörünk nőtagjainak eddig több öltöny szép ruhája volt, amelyek anyagát a Hazafias Népfront, az Alkotmány MgTsz, az Ifjúsági Ház, az FMSZ és társadalmi szervezetek vásárolták, és vagy a ruhagyár, vagy a tagok varrták meg. Egy esetben a hevesi ruhagyárban hímezette ki és varratta meg az Ifjúsági Ház. A jelenlegi női ruhának népi hagyomány az alapja. A férfiaknak a nők ruhaanyagából készült zöld mellényük van, fehér parasztinggel.

Azok névjegyzéke, akik huzamosabb ideig tagjai voltak a népdalkörnek, de magas koruk, betegségük, vagy egyéb ok miatt kimaradtak:

1. Almási Miklósné (volt Jóczik Bálintné), Damak	16. Kleszó Katalin
2. Antal Béla	17. Molnár Istvánné
3. Asztalos István	18. Nagy Márta
4. Balázs Antalné	19. Pásztor János
5. Béres János	20. Slezsák Imre
6. Buczkó Lajosné, Dusnok	21. Slezsák Imréné
7. Darmos Sándor	22. Suszter Jánosné, Dusnok
8. Deli Margit	23. Suszter Jenőné
9. Drótos Istvánné	24. Szabados József
10. Fási Gyula	25. Szabados Józsefné
11. Földi Istvánné	26. Takács Irén
12. Kalocsai István	27. Tamás Ferencné (volt Kozák Istvánné)
13. Kádas Istvánné	28. Tomolya László
14. Kelemen Katalin	29. Varga Jánosné
15. Kleszó Andrásné	

Az elhunytak névjegyzéke:

1. Antal Pálné	8. Magyar János
2. Balázs Antal	9. Magyar József
3. Békési Miklósné	10. Molnár Mihály
4. Dobos István	11. Tomori Gyula
5. Dudás Jánosné	12. Tóth György
6. Hajzó Béla	13. Tóth Józsefné
7. Héri Istvánné	

A jelenlegi tagok:

1. Dobi Zoltánné <i>körvezető</i>	11. Horkay Barnabásné
2. Almási Mónika	12. Kádas Jánosné
3. Cifrák Jánosné	13. Nagy Barnabásné
4. Csízi Jánosné	14. Pacsai Lászlóné
5. Dobi Sándorné	15. Pásztor Istvánné
6. Dobi Tamás	16. Pejko Andrásné
7. Dobi Zoltán	17. Puskás Béláné
8. ifj. Dobi Zoltán	18. Rozman János
9. Fazekas Jánosné	19. Sándor Jánosné
10. Fridel Károlyné	20. Zsigrai Illés

*

20 éves az Edelényi Férfikórus

A kórus 1979-ben alakult, többségük nyugdíjas. Már 1980-ban országos minősítő hangversenyen vett részt Sárospatakon. „Ezüstkoszorú Diplomával” minősítést szerzett. Ez óriási ösztönzéssel volt a kórus tagjaira, egyre többet szerepeltek a városkörnyék községeiben és a megye határain túl is.

Négy alkalommal vettek részt a szövetkezeti kórusok területi bemutatóin, 1981-ben az országos fesztiválon is. A Vándor Sándor Dalfesztivál területi bemutatói után meghívást kaptak a budapesti záróhangversenyre. Második minősítő hangversenyükön Nyíregyházán ismét „Ezüstkoszorú” minősítést szereztek.

A számos hazai szereplés után 1984-ben háromnapos csehszlovákiai vendégszereplésen mutatkoztak be sikeresen.

Részesei voltak a Szerencsen megrendezett Országos Férfikari Találkozóknak. Három alkalommal szerepeltek az aggteleki cseppkőbarlang hangversenytermében rendezett nemzetközi kórustalálkozón. 1989-ben Nyírbátorban, 1994-ben Gyulán, 1997-ben Tiszaföldváron „Arany” minősítést szereztek. 1989-ben nagy sikerrel mutatkoztak be a kárpátaljai magyarok előtt. Az utóbbi négy-öt évben a kórus repertoárja jelentősen kibővült, s egyre több meghívásnak tesznek eleget, számos egyházi rendezvényen, templomi hangversenyen vesznek részt.

1993 januárjában az Amatőr Gála megyei bemutatóján szerepeltek sikerrel.

1998 októberében „PRO URBE EDELENY” díjat kaptak.

A kórus tagjai:

Karnagy: Vaszilko Ferenc
Zongorakísérő: Kalocsai Lilla

Barna Miklós	Kiss Lajos
Béres Tibor	Kovács Lajos
Bodnár János	Kurucz András
Boros István	Majoros József
Csikja Zoltán	Nagy Lajos
Demjén János	Nagy R. László
Fodor Ferenc	Orosz István
Galambos László	Poller Sándor
Gresó Tibor	Szalóczi Zoltán
Kalocsai István	Tiszolczki István
Kaszics Mihály	Toma István
Kiss András	Tóth János
Kiss János	

Elhunyt kórustagok:

<i>Dobos Miklós</i>	<i>Magyar János</i>
<i>Fazekas Bertalan</i>	<i>Magyar József</i>
<i>Görgei József</i>	<i>Mezei János</i>
<i>Joó Vencel</i>	<i>Szalóczi Sándor</i>
<i>Lukács János</i>	<i>Szokol Pál</i>
	<i>Viszlai Béla</i>

*

A borsodi református templom
Fazekas Péter rajza